

- Znanje o duši: predavanje

.5

Kazali smo, dakle, da osim postojanja nema druge zbilje. Postojimo mi sami i sve ono što vidimo i poimamo, sve ono što osjećamo i razumijevamo. Svuda uočavamo tragove postojanja i egzistencija je sve ono dokle seže ljudska misao. Saznali smo, tako, da su sofisti bili u zabludi i da su zagovarali neodbranjive stavove. Zar sva začudna otkrića i izumi nisu plod ljudske misli? Zar ljudska genijalnost nije načinila ove gigantske avione koji lete zrakom, vasijske brodove, poput Apola, koji stižu na Mjesec i putuju do dalekih planeta, ili prekookeanske brodove koji nose goleme terete preko morskih daljina? Hidroelektrane u kojima se snaga vode pretvara u električnu struju koja nam osvjetljava domove proizvod su ljudske ideje. Čovjekova misao iznjedrila je sva ova danas nam poznata sredstva komunikacije, štampu kao način da se jedna knjiga začas umnoži u hiljade kopija. Ljudi su toliko dobro pojmlili zakonitosti u kretanjima nebeskih tijela da nam danas nije nimalo čudno kad astronomi godinama unaprijed određuju tačne datume pomračenja Sunca ili Mjeseca. Hiljade i hiljade je primjera koji nam pokazuju koliko je ljudska misao plodotvorna. Pa onda, da li je ljudska misao u svojoj biti zabluda ili istina? Da li bi nešto što je u svojoj biti pogrešno i zabluda moglo iznjedrili sva ova evidentna dostignuća? Sofisti na to ne mogu pružiti valjan odgovor. Jesu li sve pobrojane činjenice proizašle iz postojanja ili nepostojanja? Ustvari, sve je to već postojalo zapreteno u umu i srcu ljudskih bića, odakle je izvedeno u neposredno postojanje. No, zakoračimo sad od ovih plodova ljudskog uma ka samoj prirodi. Izvjesno je da smo od rođenja, pa kroz cijeli naš postepeni razvoj, okruženi prirodom, dobrano čak i utopljeni u nju. U životu stalno gledamo zemlju, rijeke, mora, smjenu dana i noći, različite biljke i životinjske vrste, smjene godišnjih doba, kiše i snijega, tako da nas sve to više ni najmanje ne začuđuje niti uzbuđuje. Zaboravljamo čak i na to da smo mi sami najčudnije od svih bića, pa nemamo želje niti zaviriti u knjigu vlastite egzistencije. Pretpostavimo sada da se ljudsko biće ne razvija postepeno i da na svijet odmah dolazimo potpuno fizički, mentalno i duhovno razvijeni. Kako bismo tada reagirali prema onom što nas okružuje, koliko bismo se čudili svemu tome, šta bismo mislili o

svijetu i sebi samima? Kakve bi tad bile naše želje, stanja, razmišljanja i stavovi? Svakako, o ovom vrijedi dobro razmisliti i pokušati zamisliti kako bi stvari stajale kada ne bi bilo našeg postepenog razvoja, prilagođavanja i navikavanja na sebe i sve ono što nas okružuje. Sigurno je da bismo u ovoj pretpostavljenoj situaciji prvo jedno vrijeme bili zatečeni i zbunjeni. Kad bismo se malo pribrali, prvo čime bismo se pozabavili jeste iznalaženje odgovora na niz pitanja o nama samima: Ko sam? Gdje sam? Otkud me ovdje? Zašto sam tu? Kamo mi je ići? Ima li koga ko me može uputiti i odgovoriti mi? Jesam li oduvijek ovdje? Nisam. Hoću li biti tu zauvijek? Neću. Da li sam došao tu svojom voljom? Ne. Kamo idem i šta mi je činiti? Ko da odgovori na sva ta pitanja? Zašto sam nekad veseo, nekad tužan? Zašto me nešto nasmijava, a nešto tjera da plačem? Šta je, ustvari, radost, a šta tuga? Ja vidim, govorim, čujem, učim, pamtim, zaboravljam, sjećam se, imam različite osjećaje, razumijevam, dodirujem, mirišem, prihvatam, odbijam... Šta je sve to i otkud ta stanja? Zašto ih imam, čemu služe? Ko da mi pomogne riješiti ove zagonetke? Zašto mi se spava? Šta je san? Zašto i kako se budim? Šta je budnost? Sanjam, ali šta je to što u snu gledam? Žedan sam i pijem vodu. Šta je žeđ i zašto je voda gasi? Naposljetku, ja sam, dok ovo pišem, pitam se ko sam? Ko je ovo biće koje sjedi ovdje i piše? Ono je bilo kapljica koja se dalje razvijala i dosegla ovaj čudan oblik. Šta je bilo u toj kaplji sjemena? Šta joj je omogućilo takav razvoj? Može li moje tijelo, moj izgled ili moji organi biti savršeni, ili je ovo najbolji i najljepši mogući oblik? Ko je kreator tog nacrtu? Kako preko kapljice sjemena uspijeva izvajati ovakav oblik? Kad bismo sve to slušali u pričama iz "Hiljadu i jedne noći", znali bismo bar da je to bajka, ali ovo je stvarnost! Sve te ćelije koje čine tijelo, njegovi organi koji besprijekorno djeluju i međusobno se nadopunjuju, sve te snage uma i tijela, osjetila i osjećaji... Ali, ne radi se samo o meni. Osim mene, postoje svi ovi začuđujući i veličanstveni oblici u mom okruženju. Vidim biljke i životinje, planine i pustinje, mora i jezera, nebesa ukrašena zvijezdama... Sve je to u pokretu, mada ja često ne primjećujem njihovo kretanje. Zašto se sve kreće? Ko je pokretač svega? Postoji li kod njih neka potreba za kretanjem? Kreću li se sami od sebe, bez pokretača? Ako postoji pokretač, ko je on i kakvom se to golemom snagom kretanja odlikuje? Da li je i on u kretanju ili ne? Ako jeste, pa ko je njegov pokretač, a ko pokretač njegovog pokretača? I tako u nedogled. Postoji li potreba za općim kretanjem? Da nema potrebe, ne bi bilo ni kretanja. Da li je kod svega što postoji ta potreba ista, ili se radi o različitim potrebama? Je li ta potreba neki nedostatak, pa kretanje znači njegovo otklanjanje i hod ka savršenstvu? Da li je sve ono što vidimo nesavršeno i teži li ka svom savršenstvu? Ko je savršen i šta je savršenstvo? Ako se bića kreću ka savršenstvu, znači li, onda, da poimaju svoju nesavršenost, ispoljavaju svoju težnju, posjeduju život i vlastitu zbilju?! Djeca idu u školu, i ona su u pokretu. Oni žele znanje i idu za znanjem. Drveće raste,

dakle, u pokretu je. Tako je i sa životinjama, na neki način i s kamenjem. Kamen u utrobi zemlje vremenom postaje dragulj. Bilo da pogledamo u nebesa ili zemlju, biljke, životinje ili samog čovjeka, uvijek ćemo se imati čemu diviti i uvijek će biti isuviše toga za kazati

.6

Upitajmo sada: da li smo svi mi obuhvaćeni ovom palačom egzistencije? Niko ne može reći za sebe da nije dio općeg postojanja, zar ne? Koliko god da razmišljam o tome, uvijek naposljetku zaključim da je tako. Drugim riječima, možemo li kazati da su sve egzistencije, sve što postoji, poput jednog tijela, da su sve to, kažimo tako, njegovi organi? Da li smo vi, ja i sve što postoji, dijelovi tog ogromnog organizma?

No, pokušajmo to još objasniti, eda bi stvari bile jasnije: Sve ono što vidimo oko sebe naizgled se doima zasebnim. Naprimjer, svaki čovjek izgleda nam kao sasvim samostalno biće. Zemlja nam, opet, izgleda kao egzistent za sebe, more, biljka, drvo, svaka zvijezda isto tako. Sve ove egzistencije su u biti samostalne ili se nalaze u svojevrsnom međusobnom odnosu. Pretpostavimo da komarac posmatra slona. Slon je za njega izvanredno velik, pa komarac može rezonovati da su slonovo oko, uho, surla, kljova, noga itd., sasvim zasebne cjeline. Može smatrati da je svaki dio slonovog tijela savim nezavisan. Ali razmišlja li komarac tada pravilno ili ne? Ili uzmimo za primjer povezanost svih dijelova jedne kuće: zidovi, krov, temelji, kamenje, malter... Isto možemo uočiti i kod dijelova i organa ljudskog ili životinjskog tijela, biljke itd. Također, primijetiti ćemo da je povezanost dijelova jedne kuće drugačija od povezanosti dijelova ljudskog tijela. Drugim riječima, povezanost ljudskih tvorevina i prirodnih tvorevina su različite vrste. No, vratimo se našem pitanju: Da li su sve ove neizbrojive egzistencije, uključujući tu i naše ljudske, u nekom međusobnom odnosu, povezane na neki način ili ne? Da li su sve egzistencije u nekom neraskidivom odnosu, htjeli mi to ili ne? Kad ne bi bilo zraka, da li bi moglo biti bilja? A bez bilja, može li biti ljudi i životinja? Može li bez zraka uopće biti živih bića? Opet, ako bi i bilo zraka, ali ne i vode, da li bi život bio moguć? A šta kad ne bi bilo zemljišta? Ili sunčeve svjetlosti? Nema li Mjeseca, zar točak života ne bi stao? Čak bi život bio upitan kad samo ne bi bilo Mjesečevih mjena. Zar i Mjesečeva svjetlost, uostalom, nije od Sunca? Ili, šta kazati za sve ove silne zvijezde na nebesima? Zar i one ne djeluju jedna na drugu? Upitajmo se i porazmislimo o još nekim stvarima: Sjemenke jedne jabuke je slatka, druge kisela, a treće slatkasto-kiselog okusa. Plodovi su to triju različitih stabala jabuke, premda ta stabla rastu možda jedno pored drugog, na istoj zemlji, udišu isti zrak i natapa ih ista kiša. Ipak, mora

postojati nešto što ih čini različitim, a to "nešto" je zasigurno jedan oblik egzistencije, jer vidjeli smo već da iz nepostojanja ne može izaći nikakvo postojanje. Dalje, zaključujemo da razvoju sjemenke jabuke, njenom rastu i donošenju plodova, svoju potporu daje mnogo drugih faktora, poput zemlje, vode, zraka, a mi na te faktore uglavnom ne možemo utjecati. Dakle, svi različiti elementi svijeta postojanja stupaju u svojevrzne međudnose i čine svijet takvim kakav jeste. Vidimo da ako kokoška ne bude svojim perjem grijala jaje, ili ako mu se na neki drugi način ne osigura dostatna toplota, iz njega se nikad neće izleći pile. Kad ne bi bilo sunčeve toplote, da li bi bilo ljudi i životinja u svijetu? Niti biljke ne bi mogle funkcionirati bez sunčeve svjetlosti. Može li se, znači, sagledamo li samo neke primjere povezanosti različitih egzistencija, i pomisliti da su one sasvim samostalne i potpuno nezavisne jedna od druge? Nipošto. Možemo se osvrnuti i na vlastite tjelesne organe. Funkcioniraju li oni nezavisno jedan od drugoga? Kad samo jedne tanke žilice koja dopire do mozga ne bi bilo, mislite li da bi čovjek i dalje funkcionirao sasvim normalno? Naravno da ne bi? Kako kaza šejh Šabestari: Ako samo jedna trunka pomjeri se sa svog mjesta, vidjet ćeš da cijelog svijeta, s kraja na kraj, zbog tog .nesta